

Дата першого надходження статті: 11 березня 2026 р.
Дата прийняття до друку статті після рецензування: 18 квітня 2026 р.
Дата отримання статті: 28 травня 2026 р.

DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2026-16\(1\)-14](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2026-16(1)-14)

Аспірант **ОЛЕКСІЙ ЛОМАКА**
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: lomakaos@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6292-4750>
Доктор педагогічних наук, професор
ОЛЕКСАНДР СОЛТИК
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: soltyk_sasha@i.ua
ORCID ID :<https://orcid.org/0000-0002-8834-8401>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ФОРМАЛЬНОЇ ТА НЕФОРМАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З КАНУПОЛО У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена порівняльному аналізу систем формальної та неформальної підготовки тренерів-викладачів з кануполо у Великій Британії та Україні в контексті спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Дослідження реалізує класичну компаративістську схему: вивчення британського досвіду як модельного прикладу, його зіставлення з вітчизняною практикою та формулювання науково обґрунтованих рекомендацій.

Проаналізовано університетські програми підготовки тренерів у провідних британських університетах (Loughborough, Bath, Birmingham, Chichester та ін.) і в українських закладах вищої освіти (Національному університеті фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ), Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського (ЛДУФК), Харківській державній академії фізичної культури (ХДАФК), Українському державному університеті ім. М. Драгоманова, Хмельницькому національному університеті (ХНУ) та ін.) за спеціальностями 017 «Фізична культура і спорт» та 014 «Середня освіта (Фізична культура)» – як об'єктами порівняльного аналізу. Досліджено системи неформальної освіти тренерів: багаторівневу сертифікаційну систему British Canoeing Awarding Body та Paddle UK у Великій Британії і практику Федерації кануполо України.

Встановлено, що жодна з проаналізованих університетських програм в обох країнах не здійснює спеціалізованої підготовки тренерів з кануполо, що є загальною рисою двох систем. Водночас виявлено принципові системні відмінності: британські університети інтегрують зовнішні федеральні кваліфікації у навчальний процес, тоді як в Україні університетська освіта та система присвоєння тренерських категорій функціонують паралельно і незалежно. У вимірі неформальної освіти розрив є ще більш разючим: британська система має повноцінну регульовану сертифікацію зі спеціалізованим модулем з кануполо та обов'язковим щорічним оновленням кваліфікації, тоді як в Україні підготовка тренерів з кануполо фактично

обмежується одним семінаром федерації на рік без присвоєння будь-якої офіційної кваліфікації. На основі компаративного аналізу сформульовано три прогностичні ідеї для модернізації вітчизняної системи: розробка Федерацією кануполо України власної системи сертифікації тренерів; партнерство між провідними ЗВО та федерацією для взаємного визнання кваліфікацій; запровадження щорічного оновлення та системи наставництва.

Ключові слова: компаративна педагогіка, тренер-викладач, кануполо, формальна освіта, неформальна освіта, університетські програми, сертифікація, Велика Британія, Україна.

COMPARATIVE ANALYSIS OF FORMAL AND NON-FORMAL TRAINING FOR CANOE POLO COACH-EDUCATORS IN GREAT BRITAIN AND UKRAINE

ABSTRACT

The article presents a comparative analysis of formal and non-formal training systems for canoe polo coach-educators in Great Britain and Ukraine, conducted within the framework of specialisation 011 Educational and Pedagogical Sciences. The research follows the classical comparative pedagogy approach: studying British experience as a model example, comparing it with domestic practice, and formulating evidence-based recommendations.

University coach training programmes at leading British institutions (Loughborough, Bath, Birmingham, Chichester and others) and Ukrainian higher education establishments (The National University of Physical Education and Sports of Ukraine (NUPESU), Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture (LSPC), Kharkiv State Academy of Physical Culture (KSAPC), M. Dragomanov National University of Ukraine, Khmelnytskyi National University (KNU) and others) were analysed across specialisations 017 Physical Culture and Sport and 014 Secondary Education (Physical Culture) as the objects of comparative analysis. Non-formal coach education systems were also examined: the multi-level certification framework of the British Canoeing Awarding Body and Paddle UK in Great Britain, and the practice of the Canoe Polo Federation of Ukraine.

It was established that none of the analysed university programmes in either country provide specialised canoe polo coach training – this is a shared characteristic of both systems. At the same time, fundamental systemic differences were identified: British universities integrate external federal qualifications into the educational process, whereas in Ukraine, university education and the system of awarding coaching categories operate in parallel and independently. In the dimension of non-formal education, the gap is even more striking: the British system features a fully regulated certification framework with a specialised canoe polo module and mandatory annual qualification updates, while in Ukraine coach preparation is effectively reduced to one federation seminar per year with no official qualification awarded. Based on the comparative analysis, three prognostic ideas for modernising the domestic system are proposed: development by the Canoe Polo Federation of Ukraine of its own coach certification system; partnership between leading higher education institutions and the federation for mutual recognition of qualifications; and introduction of annual qualification updates and a systematic mentoring programme.

Keywords: comparative pedagogy, coach-educator, canoe polo, formal education, non-formal education, university programmes, certification, Great Britain, Ukraine, British Canoeing Awarding Body.

ВСТУП

Кануполо – вид спорту, що поєднує технічну складність веслування на каяках з командною тактикою водного поло. На сьогодні існує проблема формування цілісної системи знань у сфері кануполо, а також існує проблема, яка пов'язана з імплементацією накопичених знань у систему підготовки кваліфікованих спортсменів. Тому вважаємо, що систематизація емпіричного досвіду спеціалістів з кануполо, тренерів та кваліфікованих спортсменів, а також систематизація даних, отриманих із спеціальної літератури, дасть можливість привести знання з кануполо у відповідність до сучасних вимог щодо розвитку кануполо як виду спорту.

Для підготовки конкурентоспроможних спортсменів потрібні тренери з вузькою спеціалізацією, яку важко набути в межах загальних програм вищої освіти. Саме тому питання про те, як будуватися шлях тренера-викладача з кануполо – де він навчається, що отримує офіційно і що засвоює на практиці – є не лише науковим, а й цілком прикладним.

Велика Британія є безперечним орієнтиром у розвитку кануполо: британські збірні регулярно посідають провідні місця на чемпіонатах світу та Європи, а клубна система охоплює сотні команд по всій країні. За цим стоїть не лише спортивна традиція, а й цілеспрямована система підготовки тренерів – університетська і федеральна водночас. В Україні кануполо розвивається ентузіастами, і питання кваліфікованої тренерської підготовки залишається відкритим: системи, порівнянної з британською, тут немає.

Водночас тренери-практики не можуть самостійно реформувати систему власної підготовки. Тренер з кануполо знає як тренувати – але не має інструментів для системного аналізу освітніх моделей різних країн, виявлення прогалин у нормативній базі та формулювання науково обґрунтованих рекомендацій для Міністерства освіти і науки України (далі МОН), Міністерства молоді та спорту України (далі по тексту ММС) і вищих закладів освіти. Саме тут виникає роль педагогічної компаративістики як наукової дисципліни: дослідник у галузі освітніх, педагогічних наук (спеціальність 011) застосовує методи порівняльно-педагогічного аналізу для вивчення систем підготовки тренерів-практиків (спеціальність 017) і формулює рекомендації, реалізація яких поліпшить реальну тренерську практику. Таким чином, це дослідження є прикладом продуктивного перетину двох спеціальностей: 011 забезпечує методологічний інструментарій, а 017 і 014 є об'єктом аналізу.

Методологічні засади порівняльно-педагогічних досліджень розроблено у працях Василюка, Сбруєвої і Чепіль, які наголошують на необхідності поєднання принципів об'єктивності, культурної відповідності та системності при зіставленні освітніх практик різних країн (Василюк та ін., 2002; Сбруєва, 2021; Чепіль, 2018). Дослідження Кушіона та співавторів переконливо показало, що в тренерській освіті неформальне навчання – через практику, менторство, спільноту колег – нерідко важить більше за формальний диплом, і що ігнорування цього факту при розбудові систем підготовки є методологічною помилкою (Cushion et al., 2010). У вітчизняній науці порівняльних досліджень, що зіставляли б підготовку тренерів з кануполо в Україні та Британії у єдності формального і неформального вимірів, досі не проводилось.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є науково-педагогічне обґрунтування шляхів удосконалення системи професійного становлення тренерів-викладачів з кануполо в Україні на основі порівняльного аналізу британського досвіду. Для досягнення мети

здійснено зіставлення систем формальної та неформальної підготовки тренерів у Великій Британії та Україні, виявлено їхні ключові відмінності та сформульовано прогностичні ідеї для вдосконалення вітчизняної практики.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження виконано в межах спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», що визначає його методологічну основу – порівняльно-педагогічний аналіз освітніх систем. Об'єктом аналізу є система підготовки тренерів-викладачів з кануполо – фахівців, підготовка яких в Україні реалізується переважно через спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» та 014 «Середня освіта (Фізична культура)». Такий підхід є методологічно обґрунтованим: педагогічна компаративістика як галузь 011 надає дослідникові інструменти системного аналізу, виявлення прогалин і формулювання науково обґрунтованих рекомендацій, реалізація яких лежить у площині 017 – тобто у реальній тренерській практиці. Саме в цьому полягає практична цінність порівняльно-педагогічних досліджень: вони роблять видимими системні проблеми, які тренери-практики відчують щодня, але не мають наукових інструментів для їх формулювання і вирішення.

Нормативну основу дослідження складають: стандарти вищої освіти МОН України зі спеціальностей 017 (накази № 567/2019 та № 516/2021) і 014; Довідник кваліфікаційних характеристик професій, Випуск 85 «Спортивна діяльність» (наказ ММС № 4080/2016); Порядок проведення атестації тренерів (наказ ММС № 45/2014); Закон України «Про фізичну культуру і спорт» № 3808-XII. З британського боку – документи British Canoeing Awarding Body (BCAB), Paddle UK, UK Coaching і CIMSPA.

Емпіричну базу становлять офіційні ОПП десяти британських університетів (Loughborough, Bath, Birmingham, Stirling, Leeds Beckett, Liverpool JMU, Manchester Met, Birmingham City, Cardiff Met, Exeter) та десяти українських ЗВО (НУФВСУ, ЛДУФК, ХДАФК, ПДАФКіС, УДУ ім. М. Драгоманова, ХНУ, ТНПУ, СумДПУ, ВДПУ, ЖДУ).

Методи дослідження: порівняльно-педагогічний аналіз, контент-аналіз офіційних документів і навчальних програм, системний підхід до структури підготовки тренерів та метод виявлення прогностичних ідей для адаптації зарубіжного досвіду до вітчизняних умов.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Університетська підготовка тренерів у Великій Британії будується навколо практики, а не навколо теорії з практичними додатками – і це принципово відрізняє її від більшості континентальних систем. Провідні програми – BSc Sport Science, Coaching and Physical Education в Loughborough, Sport Coaching BSc у Bath, Sport Coaching and Physical Education у Birmingham та Chichester – структурують навчання так, що студент від першого курсу занурений у реальне тренерське середовище (Loughborough University, 2024). Стажування у спортивних організаціях обсягом понад 120 годин, можливість провести цілий рік на виробничій практиці з елітними спортсменами, обов'язкові модулі рефлексивної практики – все це не опції, а системні елементи програм.

Те, що відрізняє британські університети від українських найбільше – це не зміст дисциплін, а механізм зв'язку з федеральними кваліфікаціями. Університети на кшталт Loughborough пропонують студентам паралельно здобути акредитовані кваліфікації CIMSPA та UK Coaching – вони зараховуються як частина ОПП, а не як

щось «поза університетом» (Loughborough University, 2024). Це означає, що випускник виходить не лише з дипломом, а й з федеральним сертифікатом, що підтверджує конкретні практичні компетентності. Саме такий зв'язок і дозволяє теоретично підготовленому студенту стати практично кваліфікованим тренером ще під час навчання.

Українська система формальної підготовки тренерів функціонує на підставі стандартів МОН зі спеціальностей 017 та 014, затверджених наказами № 567/2019 та № 516/2021 (МОН України, 2019; 2021). Структура є уніфікованою для всіх ЗВО: бакалаврат (240 кр. ЄКТС) плюс магістратура (90 кр. ЄКТС) з обов'язковими блоками анатомії, фізіології, біомеханіки, ТМФВ, психології та педагогіки. Це міцна академічна база, але вона майже не залишає місця для вузької спортивної спеціалізації.

Серед спеціалізованих фізкультурних ЗВО найближче до підготовки тренерів з водних видів спорту підходить НУФВСУ: тут діє окрема кафедра водних видів спорту і реалізується магістерська ОПП «Система підготовки спортсменів у водних видах спорту», що охоплює плавання, академічне веслування, веслування на байдарках і каное та слалом (НУФВСУ, 2024). Це унікальна для України програма – жоден інший університет не має подібної спеціалізації з водних видів спорту на рівні магістратури. Проте кануполо в цій програмі відсутнє – навіть як вибіркового компоненту. Причина системна: кануполо не має власної навчальної програми для ДЮСШ у реєстрі ММС, а отже не існує нормативного підґрунтя для виокремлення його у вищій освіті. Бакалаврська ОПП НУФВСУ «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» теоретично відкрита для будь-якого виду спорту, однак на практиці спеціалізація визначається наявністю відповідної кафедри і науково-педагогічного персоналу – кануполо в жодній із них не представлено.

ЛДУФК ім. Івана Боберського – другий за значущістю спеціалізований ЗВО, який реалізує бакалаврську ОПП 2023 року (240 кр. ЄКТС) та оновлену магістерську ОПП 2025 року (90 кр. ЄКТС). Структура програм відповідає стандарту МОН і включає обов'язкові блоки спортивної науки, педагогіки та методики, а також вибіркові компоненти переважно у напрямках туризму, рекреації та адаптивного спорту (ЛДУФК, 2024). Водні види спорту в обох програмах представлені базовим практикумом з плавання обсягом 3–4 кредити ЄКТС – цього достатньо для загальної фізичної підготовки, але не для спеціалізації тренера з будь-якого водного виду. Варто зазначити, що ЛДУФК має акредитовані програми зі спортивного туризму та рекреації, де водне середовище присутнє, але це принципово інший контекст, ніж командний спорт.

ХДАФК будує бакалаврську і магістерську підготовку навколо поняття «обраний вид спорту» як ключової спеціалізації. Це методично грамотне рішення – студент поглиблено вивчає саме той вид спорту, яким займається. Однак реалізація залежить від того, які види спорту представлені у кафедрах університету. Аналіз публічних навчальних планів ХДАФК засвідчує, що кануполо серед них немає. Придніпровська академія фізичної культури і спорту (ПДАФКіС) реалізує магістерські програми «Викладач фізичного виховання» та «Фізична культура і спорт», зорієнтовані переважно на методичну і викладацьку роботу, а не на спортивну спеціалізацію тренера.

Педагогічні університети утворюють окремий кластер із власною логікою. УДУ ім. М. Драгоманова, ТНПУ ім. В. Гнатюка, СумДПУ ім. А. С. Макаренка, ВДПУ ім. М. Коцюбинського та ЖДУ ім. І. Франка готують фахівців за спеціальністю 014

«Середня освіта (Фізична культура)», де пріоритетом є педагогічна компетентність учителя шкільного предмета, а не тренерська майстерність у конкретному виді спорту. Практика в цих університетах будується переважно навколо школи: студенти проходять педагогічну практику у класах, відпрацьовують методику проведення уроків, опановують інклюзивне навчання. Водні види спорту в їхніх програмах зводяться до курсу плавання – обов'язкового компонента базової фізичної підготовки.

ХНУ виділяється серед педагогічних ЗВО тим, що реалізує магістерську ОПП 014, де кваліфікація поєднує ролі «вчителя фізичної культури» і «викладача ЗВО» (ХНУ, 2023). Це ширша підготовка, ніж у більшості педагогічних університетів, однак прив'язки до конкретного виду спорту вона так само не передбачає. СумДПУ вирізняється методично продуманою наскрізною програмою педагогічної практики – від молодшої школи на другому курсі до магістерської асистентської практики у ЗВО, але ця практика прив'язана до шкільного фізичного виховання, а не до тренерської роботи в клубі чи секції.

Загальна картина по десяти українських ЗВО дає підставу для однозначного висновку: слово «кануполо» не зустрічається жодного разу – ні в переліках дисциплін, ні в описах практик, ні в кваліфікаційних характеристиках жодної з проаналізованих ОПП. Але важливо не зупинятися на цій констатації. Причина такого стану речей не в байдужості університетів, а в системній логіці: стандарт МОН не передбачає вузьких спортивних спеціалізацій, ФКУ не має акредитованих кваліфікацій, а ДЮСШ без реєстрової програми не можуть офіційно відкривати відділення з кануполо. Університети відтворюють систему, і тому реформа має починатися не з університетів, а зі зміни нормативного середовища.

Узагальнення результатів аналізу університетських програм наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз університетських програм підготовки тренерів у Великій Британії та Україні

Критерій порівняння	Велика Британія	Україна
Нормативна основа	QAA Subject Benchmark для спортивних наук; подвійна акредитація CIMSPA + UK Coaching для профільних програм	Стандарт ВО МОН № 567/2019 (бак.) та № 516/2021 (маг.) зі спец. 017; стандарт 014 у розробці
Тривалість і структура	Бакалаврат 3 роки / Магістратура 1–2 роки; модульна структура з можливістю річного стажування в індустрії	Бакалавр 240 кр. ЄКТС (4 роки); магістр 90 кр. ЄКТС (1,5 роки); жорстка структура ОПП
Практична складова	Тренерська практика – системоутворювальний елемент; понад 120 год. Стажування у спортивних організаціях; рік виробничої практики з елітними спортсменами	Педагогічна практика в школі/ДЮСШ; тренерська практика представлена обмежено; у спеціалізованих ЗВО більше, у педагогічних – менше

Продовження таблиці 1

Критерій порівняння	Велика Британія	Україна
Модульна гнучкість	Висока: студент адаптує навчання до спеціалізації через вибіркові модулі протягом усіх років навчання	Низька: ОПП уніфіковані; вибіркові компоненти є, але реальна гнучкість для вузької спортивної спеціалізації обмежена
Інтеграція зовнішніх кваліфікацій	Акредитовані кваліфікації CIMSPA та UK Coaching вбудовані в ОПП; студент отримує федеральний сертифікат паралельно з дипломом	Відсутня: диплом ЗВО і тренерська категорія ММС – дві незалежні паралельні системи; ЗВО не пов'язані з ФКУ
Зв'язок науки з практикою	Викладачі поєднують дослідницьку діяльність з практичним коучингом; навчання базується на актуальних наукових дослідженнях	Науковий і практичний компоненти нерідко розділені; зв'язок між ними не завжди системний
Спеціалізація з кануполо	Відсутня в університетських програмах	Відсутня в університетських програмах
Орієнтація на ринок праці	Виражена: спеціальні модулі навичок працевлаштування; зв'язки з роботодавцями вбудовані в навчальний процес	Менш виражена: диплом дає право на посаду, але практична готовність до сучасного коучингу потребує додаткового розвитку

Джерело: розроблено автором дослідження

З таблиці 1 видно, що спільне між двома системами – це насамперед відсутність кануполо в обох. Але якщо британський університет при цьому дає студентові механізм для здобуття федеральної кваліфікації паралельно з навчанням, то в Україні такого механізму немає в принципі. Диплом ЗВО і тренерська категорія ММС – це дві паралельні системи, що не перетинаються і не підсилюють одна одну.

Неформальна тренерська освіта з кануполо у Великій Британії будується навколо British Canoeing Awarding Body – організації, акредитованої Ofqual, CSEA і Qualifications Wales, а отже визнаної на рівні державного регулятора кваліфікацій (BCAB, 2025). Шлях тренера з кануполо виглядає так: спочатку загальний Coach Award – два дні теоретико-практичної підготовки, потім дисциплінарний модуль з кануполо – ще два дні практичної підготовки безпосередньо з цього виду спорту, і нарешті практична оцінка тренерських навичок. Жодного вищого диплому для цього не потрібно: сертифікацію можна отримати з 16 років, а якщо в тренера є суміжний

спортивний досвід, він може скористатися механізмом визнання попереднього навчання і скоротити шлях (BCAB, 2025).

Paddle UK доповнює цю систему спеціалізованими навчальними модулями підтримки тренерів першого і другого рівнів – вони орієнтовані вже не на базову кваліфікацію, а на розвиток тактичного мислення, планування сезону і командного менеджменту (Paddle UK, 2025). Обов'язкове щорічне оновлення кваліфікації не є формальністю: воно включає реальне оновлення методики, зміни правил і питання безпеки на воді. Система також підтримує менторство як офіційний інструмент: досвідчений тренер супроводжує початківця, і цей процес визнається і підтримується федерацією, а не залежить від особистих домовленостей.

Дослідження Кушіона та співавторів, засноване на масштабному огляді наукової літератури з тренерської освіти, показало: навіть після введення формальних сертифікаційних програм тренери продовжують найбільше вчитися від колег і через власний досвід (Cushion et al., 2010). Британська система прийняла цей факт і замість того, щоб конкурувати з неформальним навчанням, почала вбудовувати його: визнання попереднього навчання, наставництво, спільноти практиків стали офіційними компонентами системи безперервного професійного розвитку.

В Україні картина зовсім інша. Федерація кануполо України організовує один семінар на рік, присвячений переважно змінам правил і тактичним питанням – без присвоєння будь-якої офіційної кваліфікації. Тренерські категорії присвоюються через ММС на основі результатів підготовлених спортсменів (наказ № 45/2014), тобто тренер отримує категорію лише тоді, коли його вихованець покаже результат національного чи міжнародного рівня (ММС України, 2014). Для кануполо, де до недавнього часу не було навіть спортивних розрядів у Єдиній класифікації, це замкнене коло: немає результатів – немає категорії, немає категорії – немає офіційної підтримки розвитку. Підвищення кваліфікації раз на п'ять років, передбачене статтею 49 Закону «Про фізичну культуру і спорт», є загальним і не містить жодного профільного змісту з кануполо (Закон України № 3808-ХІІ, 1993). Порівняння систем неформальної освіти наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз систем неформальної освіти тренерів з кануполо у Великій Британії та Україні

Критерій порівняння	Велика Британія (BCAB / Paddle UK)	Україна (ФКУ / ММС)
Організатор системи	British Canoeing Awarding Body (BCAB) – регульований орган, акредитований Ofqual, CCEA, Qualifications Wales	Федерація кануполо України (ФКУ); атестація тренерів через ММС України (наказ № 45/2014)
Структура кваліфікацій	Багаторівнева: Paddlesport Instructor → Coach Award (рівень 3) з спеціалізований шлях з кануполо → Performance Coach Award	На основі результатів спортсменів: друга → перша → вища категорія (наказ ММС № 45/2014); спеціалізації з кануполо не передбачено

Продовження таблиці 2

Критерій порівняння	Велика Британія (BCAB / Paddle UK)	Україна (ФКУ / ММС)
Спеціалізований модуль з кануполо	Спеціалізований модуль з кануполо (2 дні практики) + навчальні модулі підтримки тренерів рівнів 1 і 2 від Paddle UK	Відсутній; ФКУ організовує 1 семінар на рік з правил гри та тактики без присвоєння кваліфікації
Обов'язковість сертифікації	Юридично не закріплена, але фактично обов'язкова через вимоги клубів і страхових компаній	Обов'язкова для тренерів державних установ (ДЮСШ, СДЮШОР); для приватних клубів не регулюється
Оновлення кваліфікації	Обов'язкове щорічне оновлення кваліфікації: нові методики, зміни правил, безпека на воді	Підвищення кваліфікації раз на 5 років (ст. 49 Закону «Про ФКіС»); без спеціалізованого змісту з кануполо
Наставництво і безперервний розвиток	Розвинена культура менторства; спільноти практиків; визнання попереднього навчання	Не має системного характеру; взаємодія тренерів – на рівні особистої ініціативи
Доступність (вік, вимоги)	Доступна з 16 років; не потребує диплому ЗВО; визнання попереднього навчання	Потребує диплому ЗВО та 2+ років роботи з результатами спортсменів; для кануполо – фактично замкнене коло
Зв'язок з університетами	Тісний: провідні університети інтегрують кваліфікації BCAB у навчальні програми; вертикальна мобільність федерація → університет	Відсутній: ЗВО і ФКУ функціонують незалежно

Джерело: розроблено автором дослідження

Таблиця 2 наочно показує: якщо в університетських програмах обох країн є хоча б спільна риса – відсутність кануполо, – то в неформальній освіті навіть цього спільного немає. Британська система є і регульованою, і спеціалізованою, і обов'язковою. Українська – епізодична, незобов'язуюча і позбавлена будь-якої дисциплінарної специфіки. На основі проведеного аналізу можна виокремити три прогностичні ідеї для України – конкретні, реалістичні і такі, що не потребують зміни законодавства про вищу освіту.

Перша і найважливіша – розробка Федерацією кануполо України власної дворівневої системи сертифікації тренерів з кануполо за зразком ВСАВ Polo Module. Британський досвід показує, що така система не мусить бути складною: базовий рівень – загальна підготовка тренера (2–3 дні практики плюс теоретичний блок з безпеки на воді і методики навчання), спеціалізований рівень – модуль з кануполо (техніко-тактична підготовка, планування сезону, командний менеджмент, суддівство). Важливо, що в британській моделі цей шлях доступний незалежно від наявності диплому ЗВО – сертифікацію може отримати досвідчений спортсмен без педагогічної освіти, і це правильно: тренерська компетентність у специфічному виді спорту не завжди корелює з академічним ступенем. Для України це означає, що ФКУ не має чекати на зміни в системі вищої освіти – вона може запустити власну систему вже зараз, використавши як зразок документацію ВСАВ, яка є у відкритому доступі.

Друга ідея – партнерство між ФКУ та провідними ЗВО, насамперед НУФВСУ, для взаємного визнання кваліфікацій. Механізм може бути таким: студент НУФВСУ, який проходить сертифікацію ФКУ, отримує залік за відповідний вибірковий компонент ОПП (наприклад, «Практикум з обраного виду спорту» або «Технологія спортивної підготовки»). Зворотний напрям: випускник без вищої освіти, який має федеральну кваліфікацію ФКУ другого рівня, отримує право на прискорену магістерську програму зі зарахуванням практичного досвіду. Це саме та модель визнання попереднього навчання, яка в Британії стала одним із ключових факторів розвитку тренерського корпусу – вона знімає штучний бар'єр між «академічним» і «практичним» шляхом. На рівні ЗВО для реалізації цього достатньо наказу ректора про визнання певних зовнішніх кваліфікацій – жодних змін до стандарту МОН не потрібно.

Третя ідея – заміна формального підвищення кваліфікації раз на п'ять років системою щорічного оновлення за зразком британської схеми щорічного оновлення кваліфікації. Нинішня українська модель є фактично паперовою: тренер проходить курси підвищення кваліфікації у ЗВО, отримує свідоцтво і повертається до тієї самої практики. Британське щорічне оновлення принципово інше за логікою: він прив'язаний до змін у правилах гри, нових методичних матеріалів, оновлених вимог безпеки – тобто він актуальний і конкретний. Для кануполо такий формат цілком реалізований силами ФКУ: щорічний семінар, який вже існує, можна перетворити на обов'язкове оновлення кваліфікації зі структурованою програмою і документальним підтвердженням. Паралельно варто запровадити систему менторства: досвідчений тренер збірної або клубу національного рівня веде 2–3 молодих тренерів протягом сезону – не як волонтерська ініціатива, а як офіційна програма ФКУ з визнанням цієї діяльності у кваліфікаційних документах.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Порівняльний аналіз підтвердив: обидві країни однаково не готують тренерів з кануполо через університетські програми. Але за цією спільністю ховається принципова різниця в тому, що відбувається поза університетом.

У контексті формальної освіти британські програми перевершують українські за практичною складовою, модульною гнучкістю і, найголовніше, наявністю механізму, що з'єднує університет з федеральною сертифікацією. Українські ЗВО, навіть спеціалізовані, як НУФВСУ, функціонують у відриві від ФКУ: диплом і тренерська категорія – це дві системи, що мирно не перетинаються.

У вимірі неформальної освіти різниця є якісною, а не кількісною. Британська система – регульована, багаторівнева, обов'язкова, з спеціалізованим модулем з

кануполо, щорічним оновленням і підтримкою менторства. Українська передбачає один семінар на рік без жодної офіційної кваліфікації на виході. Саме тут найбільший потенціал для змін.

Три прогностичні ідеї для модернізації: розробка ФКУ власної системи сертифікації тренерів; партнерство між ФКУ та НУФВСУ для взаємного визнання кваліфікацій; запровадження щорічного оновлення і системного менторства. Реалізація цих ідей не потребує революції у вищій освіті – вона потребує рішення на рівні федерації і двох-трьох ЗВО.

Перспективи подальших розвідок: дослідження практичних механізмів впровадження запропонованих рекомендацій; порівняльний аналіз систем підготовки тренерів з кануполо у Франції, Німеччині та Австралії; розробка конкретних навчальних модулів для вибіркового компонентів ОПП українських ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк, А., Корсак К., Яковець Н. (2002). *Нариси з порівняльної педагогіки : навч. посіб.* Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-ХІІ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
3. ЛДУФК ім. Івана Боберського. (2024). *ОПП 017 «Фізична культура і спорт» (бакалавр, 2023 р.)*. <https://www.ldufk.edu.ua/wp-content/uploads/2024/04/bakalavr-opp-017-fizychna-kultura-i-sport-2023-r.pdf>
4. МОН України. (2019). *Стандарт вищої освіти зі спеціальності 017, перший рівень. Наказ № 567 від 24.04.2019*. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/017-Fizkultura.sport-bakalavr.28.07.pdf>
5. МОН України. (2021). *Стандарт вищої освіти зі спеціальності 017, другий рівень. Наказ № 516 від 11.05.2021*. <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/zatverdzeni-standarti-vishchoi-osviti>
6. ММС України. (2014). *Наказ № 45 від 13.01.2014 «Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0157-14>
7. НУФВСУ. (2024). *Освітні програми спеціальності 017*. <https://uni-sport.edu.ua/osvitni-prohramy>
8. Сбруєва, А. А. (2021). *Порівняльна педагогіка вищої школи: навчальний посібник*. СумДПУ імені А. С. Макаренка.
9. ХНУ. (2023). *ОПП 014 «Середня освіта (Фізична культура)» (магістр, 2023 р.)*. <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/op/m/014-sofk-2023.pdf>
10. Чепіль, М. М. (2018). *Методологічні основи порівняльно-педагогічних досліджень*. Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка.
11. British Canoeing Awarding Body (BCAB). (2025). *Coach Award Course Guide*. <https://britishcanoeingawarding.org.uk/wp-content/files/01092017BCABCoachAward/Course/GuideV2-12Feb25.pdf>
12. Cushion, C., Nelson, L., Armour, K., Lyle, J., Jones, R., Sandford, R., & O'Callaghan, C. (2010). *Coach learning and development: A review of literature*. Leeds: *Sports Coach UK*. <https://www.ukcoaching.org/resources/topics/research/coach-learning-and-development>

13. Day, D., & Carpenter, K. (2015). A History of Sports Coaching in Britain. In R. L. Jones & K. Kingston (Eds.), *An Introduction to Sports Coaching* (pp. 15–30). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203126516>
14. Knowles, Z., Gilbourne, D., Borrie, A., & Nevill, A. (2001). Developing the reflective sports coach. *Reflective Practice*, 2(2), 185–207. <https://doi.org/10.1080/14623940120071370>
15. Loughborough University. (2024). *Sport Science, Coaching and Physical Education BSc*. <https://www.lboro.ac.uk/study/undergraduate/courses/sport-coaching-and-physical-education/>
16. Paddle UK. (2025). *Coaching – Paddle UK Polo*. <https://canoepolo.org.uk/about/coaching/>